

Скандинавія – важливий регіон для України: від минулого до майбутнього

 economistua.com/skandnaviya-vazhlijiv-region-dlya-ukrayini-vid-minulogo-do-majbutnogo/

May 5, 2019

Вже багато років поспіль країни Скандинавського регіону (Данія, Норвегія, Швеція, іноді включаються Фінляндія, Ісландія, Фарерські та Аландські острови) є прикладом того, як навіть у відносно непростих кліматичних умовах можна побудувати взірцеву політичну систему, з високорозвиненою економікою та високим рівнем дотримання прав і свобод людини. До того ж, регіон має дуже вигідне геополітичне розташування, який з давніх давен був цікавим для багатьох держав світу. Не є винятком й Україна, адже Київ ще на світанку свого існування мав тісні політико-економічні відносини з північноєвропейськими країнами. Нажаль, через ряд історичних обставин, на досить тривалий час дороги українського й скандинавського народів розійшлися й не мали перманентного зв'язку. Однак, вже у сьогоденні ситуація почала змінюватися, й Українська держава, яка знаходиться у пошуку союзників та партнерів, знову контактує з країнами Скандинавії – державами, які в рейтингах займають високі місця у багатьох сферах суспільного життя.

З огляду на важливість Скандинавського регіону як такого, постає питання, в яких напрямках Україні слід посилити співпрацю з народами Північної Європи? І чи може Українська держава, ставлячи за взірець країни Скандинавії в розрізі їх регіонального лідерства, самою слідувати їх прикладу з поправкою на регіон Східної Європи? Відповідаючи на це питання, слід, перш за все, пригадати історичні зв'язки між північноєвропейськими та східнослов'янськими (а конкретно українським) народами, які заклали підґрунтя для налагодження взаємних контактів, та обміркувати, яким чином у повній мірі посилити ці зв'язки, з метою отримання як політичної, так і економічної вигоди.

Починаючи з історичного бекґраунду, слід зазначити, що перші відомі контакти між народами Скандинавського півострову та народами сучасної України були встановлені ще на початку нової ери (близько 2 тис. років тому). Саме територія Скандинавії є прабатьківщиною однієї з найбільших груп європейських східногерманських народів — ґотів, які зробили неабиякий культурний та політичний вплив на багатьох народів Європи, включно з українським. Адже, вирушивши зі Скандинавії на континент, кількаторічний шлях цього народу, який проходив багатьма землями Європейського континенту, не оминув й території сучасної України — Скіфії. До речі, за припущенням саме ґоти взяли участь у формуванні Черняхівської культури — археологічної культури, яка існувала в II – IV ст. н. е. на території України та деяких інших сусідніх держав і яка відіграла вагомую роль у формуванні української ідентичності.

Хоча ґоти на українських землях не залишилися на тривалий час, однак частина цього східногерманського етносу залишилася у Причорномор'ї та, переселившись на територію Кримського півострову, заснувала ґотську монархічну державу — князівство Феодоро (Ґотія). Ця кримська середньовічна країна проіснувала до XV ст., ставши, таким чином, чи не найбільш пізньоіснуючою державою ґотського народу.

Залишивши чималий слід на території України, який ми можемо побачити як в археологічних пам'ятках, так і в сучасній українській мові (зокрема, можемо простежити деякі ґотські запозичення в таких словах як «хліб», «дошка», «лихвар» тощо). Також цікавим є те, що у деяких скандинавських творах (наприклад, «Саґа про Гервер») м. Київ має ґотське походження, яке, згідно скандинавської міфології, було заснованим у IV ст. під назвою Архаймар.

Беручи наукову площину, то, згідно норманської теорії, скандинавські народи брали активну участь у формуванні першої східнослов'янської держави — Київської Русі (Ґардарікі). Так, згідно цієї концепції, перші київські правителі Аскольд і Дір мали скандинавське походження, а легендарний правитель Новгороду — Рюрик (Рорик Ютландський) був покликаний місцевим народом разом з братами Синеусом і Трувором на княжіння, ставши засновником династії Рюриковичів, яка, починаючи від сина Рюрика, Ігоря, посіла й київський престол.

Саме в часи правління у Київській державі династії Рюриковичів, зв'язки між східними слов'янами та норманами (варягами) набули свого найбільшого розквіту. Так, відомо, що варязькі дружини київські князі використовували для участі у військових походах — на Візантію чи на сусідні кочові народи. Також, в епоху Середньовіччя, між Києвом та скандинавськими королівствами були розвинуті династичні споріднення між правлячими домами. Приміром може служити укладення шлюбу між київським князем Ярославом Мудрим та донькою шведського короля Улофа III Шетконунґа — Інгігердою. А донька від цього шлюбу, Єлизавета, була видана за норвезького конунґа Гаральда III Суворого, ставши, таким чином, королевою Норвегії.

Ще одним приміром шлюбної дипломатії може послужити одруження Мстислава Великого, сина київського князя Володимира Мономаха, з Христиною Інґесдоттер, дочкою шведського короля Інґе I Старшого. Від цього шлюбу народилося багато дітей, однак цікавою була доля доньки Мальмфриди Київської, а саме у тому, що вона була одружена з двома скандинавськими монархами: перший шлюб уклала з норвезьким королем Сігурдом I Хрестоносцем, а другий – з королем Данії Еріком II.

Окрім політико-дипломатичних зв'язків, між Руссю та народами Скандинавського регіону були добре розвинені економічні відносини. Так, у період між IX та XIII ст. між Скандинавією та Візантією існувала водна торгова артерія, так званий шлях із варягів у греки, більша частина якої проходила територією Київської Русі, зокрема через р. Дніпро. Саме завдяки торгівлі Київ почав активно розвиватися та розбудовуватися, й, невдовзі, став геополітичним та економічним центром усього слов'янського світу, що й досі вважається «золотою добою» в історії вітчизняного державотворення.

Однак, через політичний занепад у XIII – XIV ст. Давньої Русі (через перманентні війни як з сусідніми народами, так і у зв'язку з внутрішніми чварами), що ознаменувалося повною втратою русинами (українцями) своєї державності, політичні відносини між Україною та країнами Скандинавського регіону були зведені до мінімуму. Окрім несистемних контактів між українським привілейованим прошарком (у добу Гетьманщини, XVII – XVIII ст.), зокрема козацьким і шляхетським станом (Б. Хмельницький, І. Мазепа, П. Орлик), та шведськими монархами (Карл X Густав, Карл XII), у розрізі воєнних компаній останніх проти держав, у складі яких перебували українські землі, до XX ст. стійких політико-дипломатичних зв'язків між українським та північноєвропейськими народами не було.

Подібна доля спіткала й економічні відносини. Так, вищезгаданий шлях із варягів у греки, через занепад Руської держави та після руйнування хрестоносцями м. Константинополя (як результат – перенесення центру світової торгівлі до Венеціанської республіки), втратив свою актуальність як важливої торгової артерії Східної Європи, що з'єднувала північ і південь континенту.

Ситуація почала змінюватися після Першої світової війни, коли молода Українська Народна Республіка, оголосивши у 1917 – 1918 рр. про свою самостійність, почала виходити на міжнародну арену. Окрім інших держав, з якими УНР налагоджувала контакти з метою бути визнаною в якості незалежного суб'єкта світової політики, не оминули уваги офіційного Києва й скандинавські країни. Так, у період 1918 – 1920 рр. між Україною та такими країнами як Данія, Норвегія, Фінляндія та Швеція відбувся обмін дипломатичними представниками та заснування в Україні відповідних консульських установ.

Важливим з точки зору утвердження України в якості самостійного гравця можна вважати факт підписання у ризькому палаці Бултур делегаціями УНР, Фінляндії, Польщі та країн Балтії (усі держави до подій Великої війни входили до складу Російської імперії) політичної конвенції (31 серпня 1920 р.), яка, зокрема, констатувала готовність держав-учасниць до взаємного юридичного визнання, зобов'язувала їх до мирного урегулювання територіальних конфліктів, містила намір сторонами невідкладно розробити оборонну військову конвенцію тощо.

Нажаль, неможливість Україною, з огляду на зовнішні і внутрішні фактори, уберегти своє досить крихке політичне існування, поставило налагодження постійних зв'язків між Києвом та північноєвропейськими столицями на паузу тривалістю в сім десятиліть. І лише після повторного проголошення Україною у 1991 р. (після припинення існування СРСР) повноцінної незалежності, визнаної практично усіма державами світу, включаючи країни Скандинавії, відносини з останніми набули якісно нового змісту: було встановлено стійкі дипломатичні відносини, з супровідним цьому процесу взаємним відкриттям дипломатичних та консульських установ, налагоджено політичне, економічне і культурне співробітництво між народами тощо. Варто зазначити, що держави північноєвропейського регіону після початку у 2014 р. агресії Росії проти Української держави, одразу зайняли позицію з підтримки офіційного Києва та всіляко сприяють у можливості найскорішого завершення російсько-українського конфлікту.

Хоча Скандинавія є досить важливим з геополітичної точки зору регіоном, з розміщеними на його території найстабільнішими та найвисокорозвиненими державами світу, що у свою чергу дозволяє їм багато років поспіль у світових рейтингах посідати найвищі місця за рівнем демократичних свобод та рівнем щастя, Україні та країнам Північної Європи варто було б посилити взаємне співробітництво. З огляду на це, можна виділити кілька сфер для можливої співпраці: *політичну, економічну, енергетичну, культурно-гуманітарну*.

Політична сфера. Як уже було зазначено вище, Скандинавський регіон має досить вигідне геополітичне розташування. Адже Скандинавія, будучи хоч і не в дуже сприятливих кліматичних умовах, проте знаходиться на перетині багатьох морських шляхів, що надає можливість країнам регіону контролювати як північні узбережжя Балтійського й Північного морів, що, на рівні із Середземним морем, історично займають провідне місце у політико-економічному житті Європи (не даремно за володіння виходом до них континент часто ставав жертвою), так і являться своєрідною «брамою» між Атлантичним та Північним Льодовитим океанами. А це, у свою чергу, надає доступ до Арктики — північного полярного регіону Землі, який має значну кількість природних ресурсів: мінерали (включно з вуглеводнями), північний ліс, морське життя, прісні води тощо.

Недарма останнім часом все частіше простежуються наміри таких потужних держав як США, Росія та Китай отримати домінуюче становище в регіоні Арктики, у зв'язку з чим можна припустити, що Скандинавія відіграватиме у цій жорсткій

конкурентній боротьбі немаловагому роль й було б непогано, щоб Україна знаходилась по один бік у цьому вірогідному протистоянні, надалі поглиблюючи політико-дипломатичну співпрацю зі столицями Скандинавського ареалу — надважливого регіону усього Західного світу.

Економічна сфера. Як і у випадку з існуванням глибокого коріння взаємопов'язаного політичного життя, Київ та скандинавські країни ще в епоху Середніх віків започаткували досить розвинене торгово-економічне співробітництво. Неабияку роль цьому сприяли річкові водні артерії, які цілою мережею протікають територією України та іншими східноєвропейськими державами. З огляду на те, що в сучасному світі існує тенденція на відродження давніх торгових шляхів (наприклад, сучасна концепція пан'євразійської транспортної системи — так званого нового «шовкового шляху»), було б досить своєчасним рішенням урядів зацікавлених у цьому сторін здійснити кроки щодо відродження водної торгової артерії, яка, як і тисячоліття тому, сполучала б регіон Скандинавії, через порти країн Балтії та річкову систему Білорусі та України з Чорним та Середземним морями, з виходом, у кінцевому рахунку, до регіону Близького та Середнього Сходу.

Такий проект, без сумніву, мав б неабиякий зиск для всіх країн, які приєдналися б до нього, а особливо для України з огляду на те, що значна частина такої транспортної водної магістралі проходила б її національною територією. А враховуючи те, що Україна зацікавлена у приєднанні до згаданого вище нового «шовкового шляху», надаючи свої морські порти для з'єднання останнього з європейськими транспортними коридорами, відродження «шляху з із варягів у греки» надало б Україні панівне становище в регіоні Східної Європи, зробивши Київ мостом усього Євразійського материкового масиву.

До речі, перші кроки на цьому шляху вже зроблені. Так, у грудні 2018 р. Адміністрація морських портів України та білоруська компанія «Белтопэнерго» підписали меморандум щодо відновлення річкового судноплавства між Україною та Білоруссю. Взагалі це не є одноразовим рішенням, адже одним з пріоритетних напрямів своєї діяльності український уряд у 2017 р. визначив відновлення у повному обсязі судноплавства на Дніпрі, Дунаї та Дністрі. Хочеться вірити, що це лише початкові кроки для можливої реалізації проекту щодо відновлення торгового сполучення між Північною Європою та Чорноморським і Середземноморським регіонами, а також імплементації інших проектів, які закладені у міжнародних договорах.

Енергетична сфера. З огляду на те, що така держава Скандинавського регіону як Норвегія багата на поклади вуглеводнів (нафта, природній газ), ця північноєвропейська країна є надважливою для України у розрізі енергетичної складової. Особливої актуальності питання енергетичної безпеки для Києва набуло в останні роки, коли, свого часу єдиний постачальник природнього газу для

України, Росія, після різкого погіршення двосторонніх відносин, зарекомендувала себе в якості ненадійного партнера й щодо питання постачання газу та нафтопродуктів на територію нашої держави, включаючи транзит.

Тому, український уряд вже декілька років поспіль знаходиться у пошуку альтернативних постачальників вуглеводнів в Україну. Хоча офіційний Київ вже тривалий час не купує напряду природній газ у РФ, налагодивши постачання цього необхідного для вітчизняної економіки ресурсу реверсним шляхом з території Європейського Союзу, однак, враховуючи те, що велика доля природнього газу все одно має російське походження, подальший пошук Україною інших постачальників й дотепер знаходиться на порядку денному.

Дещо обнадійлива картина щодо цього питання вже почала вимальовуватися. Так, 30 листопада 2018 р. уряди Польщі і Данії погодилися прокласти газопровід Baltic Pipe дном Балтійського моря для постачання норвезького газу до Польщі у 2022 р., як раз після того, як завершиться контракт Варшави з російським «Газпромом». Це є гарною новиною для України, адже ще раніше представники українського уряду повідомляли, що Київ має намір почати закупівлі газу з Норвегії, побудувавши перед тим інтерконнектор до польської газотранспортної системи. Якщо такий проект втілиться у життя, то він неабияк забезпечить енергетичну безпеку України, особливо враховуючи те, що країни Скандинавії є надійними постачальниками вуглеводнів в інші країни Європи і вони точно не зацікавлені у дестабілізації політичної та економічної ситуації в Україні.

Культурно-гуманітарна сфера. Враховуючи те, що відносини між Україною та країнами Скандинавії своїм корінням сягають далекого минулого, політична й економічна імміграція також виникла досить давно. Найбільш яскравим прикладом цього може служити українська політична міграція у період Північної війни (1700 – 1721 рр.). Так, гетьман П. Орлик, після поразки українського козацтва у боях з російськими імперськими військами, вимушений був іммігрувати на територію союзної держави – Швеції, де досі збережено будинок, в якому проживав відомий український політичний, державний і військовий діяч. Також у Швеції знаходиться латиномовний оригінал «Договорів і постанов» – конституційного акту, одним із упорядників якого був П. Орлик.

Не оминула подібна доля й шведський народ. Так, через російську експансіоністську політику Російської імперії балтійський острів Даґе був приєднаний до останньої з супровідним цьому процесу переселенням шведських селян на новопридбані землі Південної України, нащадки яких досі проживають у с. Зміївка (Бериславський р-н. Херсонської обл.) і які досі зберегли свою національну культуру та традиції.

Це лише невеликі приклади того, як доля ще у давні часи розкидала український та скандинавські (за приклад взято шведський) народи на території одне одного. З огляду на це, має місце бажання, щоб культурна спадщина народів була й надалі

збережена урядами країн, що, у свою чергу, залежить від рівня як політичної, так і економічної співпраці.

Підсумовуючи усе вище викладене, можна стверджувати, що Скандинавія є вкрай важливим регіоном. І Україна, яка з давніх часів має досить успішний досвід з налагодження стійких політичних та економічних зв'язків з країнами регіону, з огляду на здобуття повноцінної незалежності, має змогу ще більше розвивати та поглиблювати відносини зі скандинавськими країнами. Це, без перебільшення, буде сприяти взаємовигідному співіснуванню та поверненню Києвом статусу регіонального лідера, що вже мало місце у минулому і що необхідно поновити, задля того, щоб Україна у майбутньому стала сильною, вільною та заможною державою.

Станіслав Желіховський